

The present and the future reporting of financial instruments in the insurance company

Jitka Meluchová¹

¹ University of Economics in Bratislava
Faculty of Economic Informatics, Department of Accounting and Auditing
Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, Slovakia
E-mail: jitka.meluchova@euba.sk

Abstract: *Insurance companies are major players in the financial market and their main task is to effectively manage the risks to which they are exposed. In the last decade, insurance companies have faced many challenges, particularly in the area of financial instruments. Significant changes await them in the near future to implement the new International Financial Reporting Standards IFRS 9, IFRS 15 and IFRS 17. The aim of the paper is to provide a general view of the structure of financial instruments in an insurance company. Focus on the measurement and reporting of financial instruments in the financial statements. On analyze the types of financial risks arising from investing funds managed by the insurance company. To investigate the situation in the insurance company in terms of the present time but especially future, this will bring significant changes for insurance companies affected by the validity of the new IFRS.*

Keywords: *Insurance sector, financial instruments, accounting, reporting*

JEL codes: M41, M48, G22, G28

1 Súčasný stav - úvod do problematiky

Poistovne sú významným partnerom na finančnom trhu pri investovaní dočasne voľných finančných prostriedkov z technických rezerv, ktoré tvoria za účelom zabezpečenia budúcej splniteľnosti záväzkov z poisťných a investičných zmlúv. Oblasť finančných nástrojov je upravená predovšetkým v štandardoch IAS 32, IFRS 9 (nahradí IAS 39), IFRS 17 Poistné zmluvy (nahradí IFRS 4), IFRS 7 Finančné nástroje: zverejňovanie a IFRS 13 Oceňovanie reálnou hodnotou. Štandardy zaoberajúce sa problematikou finančných nástrojov patria medzi tie najrozsiahléjšie z celého súboru IFRS. Ich podoba sa neustále vyvíja a preto sú predmetom častej novelizácie, ktorá odráža vývoj a zmeny prebiehajúce na finančnom trhu (Mokošová, 2016). Vznikajú nové podoby finančných nástrojov čo vyvoláva potrebu neustálej reakcie na zmeny a vyžaduje obozretnosť pri odhadoch a stratégii riadenia súvisiacich rizík (Juhászová a Domoracká, 2015). IFRS 9 (účinný v EÚ pre účtovné obdobia začínajúce 1. januára 2018 alebo neskôr), dáva poisťovniam možnosť uplatniť výnimku a aplikovať tento štandard až od roku 2022.

2 Metodológia a zdrojové údaje

Pri štúdiu problematiky finančných nástrojov je potrebné pracovať s plným znením štandardov. Zámerom príspevku je poskytnúť všeobecný pohľad na štruktúru finančného majetku a záväzkov poisťovne, ich oceňovanie a vykazovanie v účtovnej závierke. Zamerať sa aj na spôsob finančných rizík plynúcich z investovania finančných prostriedkov spravovaných poisťovňou. Tento stav skúmať z pohľadu súčasnosti ale najmä budúcnosti, ktorá prinesie pre poisťovne významné zmeny ovplyvnené účinnosťou nových IFRS. Problematiku vykazovania finančných nástrojov v poisťovni významne ovplyvní nový štandard IFRS 17 Poistné zmluvy, ktorý nadobúda účinnosť pre účtovné obdobia začínajúce 1. januára 2022 alebo neskôr, ak sa poisťovňa nerozhodne pre jeho predčasné uplatňovanie za predpokladu, že sa budú zároveň aplikovať štandardy IFRS 15 Výnosy zo zmlúv so zákazníkmi a IFRS 9 Finančné nástroje. Súčinnosť aplikácie týchto štandardov má investorom poskytnúť reálnejší obraz o výnosoch, ktoré očakávajú z investícií a informovať ich o rizikách súvisiacich s týmito výnosmi, ktoré majú dopad na výšku

a volatilitu vykazovaného zisku, štruktúru a výšku vlastného imania (Hornická, 2016), ako aj odhady a predpoklady použité pri tvorbe technických rezerv.

V rámci metodológie bola použitá metóda analýzy pri skúmaní zdrojov a dát týkajúcich sa nového štandardu. Boli analyzované súvislosti a dôvody jeho vzniku. Údaje boli získané priamo z uverejneného *IFRS 17 Poistné zmluvy*, ako aj príloh a záverov vydaných IASB k tomuto štandardu (IFRS 17, 2017). Následne bola použitá metóda komparácie, ktorou boli objasňované procesy zmien implementované do nového štandardu, oproti stávajúcim pravidlám. Taktiež boli hodnotené rozdiely a porovnávané zmeny a dopady novej úpravy na účtovnú politiku a vykazovanie poisťovní v budúcnosti, za použitia metódy indukcie a dedukcie. Zistené závery boli konfrontované so stanoviskami prezentovanými audítorskými spoločnosťami ako KPMG, PWC, Deloitte, (Mateášová, 2016) a ďalšími relevantnými zdrojmi z oblasti poisťného sektora a syntetizované do záverov.

3 Výsledky a diskusia

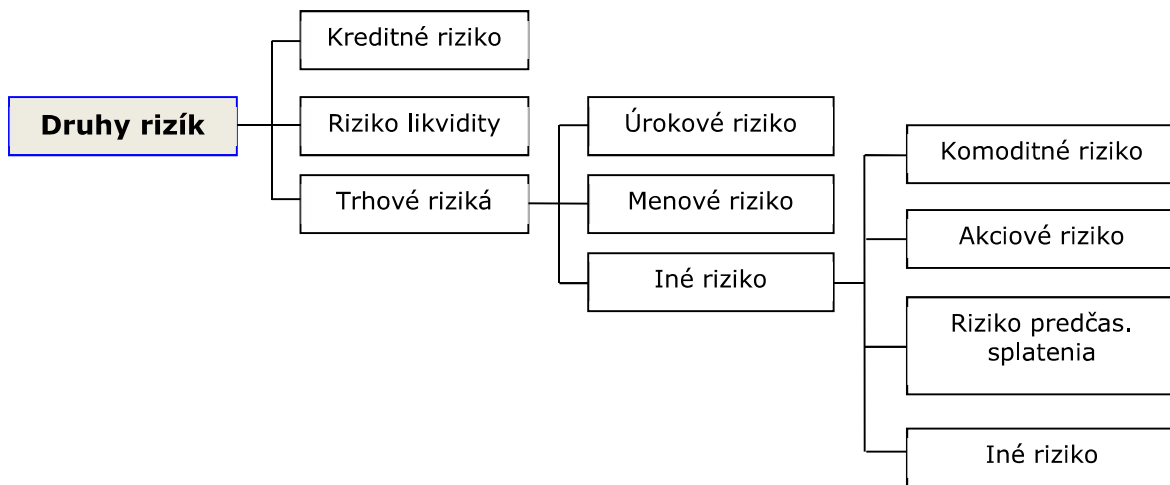
Poisťovňami v súčasnosti aplikované štandardy *IAS 32* a *IAS 39* upravujú identifikáciu, oceňovanie, účtovanie a vykazovanie finančných nástrojov (okrem výnimiek), ako aj zverejňovanie informácií v účtovnej závierke. Štandardy definujú základné pojmy, s ktorými pracujú, uvádzajú klasifikáciu finančných nástrojov podľa spoločných charakteristík a rizík akým sú vystavené, stanovujú definície viažuce sa k účtovaniu a oceňovaniu finančných nástrojov a zaoberajú sa účtovaním o zabezpečení (hedging accounting). *IFRS 7 Finančné nástroje: zverejňovanie* bol vydaný so zámerom zvýšiť kvalitu a rozsah zverejňovaných informácií o finančných nástrojoch v účtovnej závierke. Cieľom *IFRS 7* je identifikovať riziká a stanoviť, aké informácie o rizikách spojených s finančnými nástrojmi je potrebné vykázať (definície jednotlivých druhov rizík sú uvedené v *Dodatku A IFRS 7*). K tomuto štandardu bolo vydané aj *zdôvodnenie záverov*, ktoré zhŕňa úvahy IASB vedúcich k záverom uvedených v *IFRS 7*, ďalej bola vydaná *implementačná smernica*, ktorá obsahuje návrhy možných spôsobov, ako aplikovať v praxi niektoré požiadavky na zverejnenie. Obidva dokumenty sú dopĺňujúcimi materiálmi k *IFRS 7*. V rámci *zdôvodnenia záverov IFRS 7* posúdila IASB, či by sa tento štandard mal vzťahovať aj na účtovné jednotky, ktoré používajú finančné nástroje a súčasne vydávajú poisťné zmluvy a rozhodla sa nevynímať poisťovne z pôsobnosti tohto štandardu, pretože finančné nástroje vystavujú všetky subjekty rizikám bez ohľadu na to, aký ďalší majetok a záväzky majú (PWC, 2017). V súlade s týmto záverom aplikuje poisťovňa na vystavené poisťné zmluvy *IFRS 4* a na finančný majetok a finančné záväzky *IAS 39* a *IFRS 7* (do času než začne uplatňovať *IFRS 17*, *IFRS 15* a *IFRS 9*).

Štandard *IFRS 7* sa nevzťahuje iba na finančné inštitúcie a spoločnosti s veľkým portfóliom finančných nástrojov, ale na všetky subjekty bez ohľadu na objem držaných finančných nástrojov, pretože sa zameriava na prirodzené riziká plynúce z vlastníctva finančných nástrojov (Tumpach a Máziková a Kuceková, 2015). Vyžaduje zverejnenie opisných a číselných informácií týkajúce sa rizík spojených s finančnými nástrojmi (vrátane pravidiel, podľa ktorých bude manažment postupovať pri ich eliminácii). Umožňuje aplikovať moderné metódy posudzovania a riadenia rizík spojených s finančnými nástrojmi, požaduje zverejnenie informácií o úverovom riziku, riziku likvidity a trhovom riziku. Vyžaduje analyzovanie *zmluvnej splatnosti* finančných záväzkov, *analýzu citlivosti* každého druhu trhového rizika, akému je poisťovňa k závierkovému dňu vystavená, s uvedením metód a predpokladov použitých pri spracovaní, ako aj zmien aké by mohli nastať v rozsahu pôsobiaceho rizika (Bischof a Ebert, 2014).

Aby bolo možné posúdiť jednotlivé druhy rizík je potrebné, aby poisťovňa zatriedila svoje finančné nástroje do jednotlivých skupín, podľa spoločných charakteristík, tzn. zámeru s akým tieto finančné nástroje obstarala. V súčasnosti poisťovňa vychádza z *IAS 39*, ktorý finančný majetok člení do *štyroch základných skupín* pre účely oceňovania, účtovania a vykazovania v účtovnej závierke a finančné záväzky v rámci *dvoch skupín*. Poisťovňa prispôbi konečné členenie finančných nástrojov potrebám zverejnenia informácií o rizikách, ako to požaduje *IFRS 7*, uplatní však zásadu významnosti, aby vykázané informácie o finančných nástrojoch boli prehľadné, mali vypovedaciu schopnosť a neboli

zbytočne zaťažené množstvom položiek, ktoré zhoršia ich samotnú prehľadnosť v súvahe a poznámkach.

Schéma 1 Druhy rizík podľa IFRS 7

Zdroj: Spracované podľa IFRS 7

Poistovňa pravidelne vykonáva analýzu a riadenie rizík vyplývajúcich z majetku a záväzkov podľa princípov *Asset/Liability Management - ALM*. Základnou úlohou je zabezpečenie časového súladu peňažných tokov plynúcich z finančného majetku a prislúchajúcich záväzkov, z hľadiska doby ich splatnosti, úrokových sadziieb a menovej štruktúry. Cieľom je zabezpečiť, aby daný majetok bol neustále schopný generovať dostatočné peňažné toky v potrebnej menovej štruktúre, na pokrytie všetkých splatných i očakávaných zmluvných záväzkov vrátane garantovaných výnosov, a súčasne umožňoval vyprodukovať primeraný zisk pre akcionárov. *ALM* systém priraduje každej skupine finančných záväzkov samostatné portfólio finančného majetku, so zreteľom na druh plnenia a predpokladanú splatnosť záväzku. Aby mohlo dôjsť k naplneniu týchto cieľov, poisťovňa analyzuje a primerane riadi riziká vyplývajúce z investovania tak, aby bolo možné sledovať a porovnávať vývoj a pohyby v štruktúre majetku a záväzkov podľa splatnosti, dosahovaných a garantovaných úrokových sadziieb a menovej štruktúry (Ondrušová a Parajka, 2014). Výsledky tejto analýzy sú podkladom pre ďalšie rozhodovanie o *investičnej stratégii* v oblasti finančných nástrojov, ktorými poisťovňa kryje svoje záväzky z poistenia a zaistenia.

Riadenie rizík je plne harmonizované so smernicou (Solvency II, 2009). Poisťovňa je povinná zaviesť a uplatňovať účinný systém správy a riadenia rizík zahrňujúci stratégie, procesy a postupy oznamovania potrebné na účely priebežného merania a monitorovania rizík vrátane ich vzájomnej závislosti, ktorým je alebo by mohla byť vystavená. Súčasne je poisťovňa povinná definovať svoj rizikový profil a stanoviť rizikový apetít. Operácie s finančnými nástrojmi a nadobúdanie finančných investícií sú súčasťou aktivít, ktoré poisťovňa vykonáva na finančnom trhu. Prostredníctvom peňažného trhu si poisťovňa manažuje krátkodobú likviditu svojho finančného majetku. Kapitálový trh (trh finančných nástrojov) využíva na finančné aktivity, ktoré majú dobu viazanosti dlhšiu ako jeden rok (napr. akciové nástroje, dlhopisy, úvery a pôžičky obstarávané so zámerom dlhodobiejšieho zhodnocovania peňažných prostriedkov a tvorby finančných portfólií).

Poisťovne, ktoré zvolia prístup dočasnej výnimky z aplikovania *IFRS 9* a naďalej uplatňujú *IAS 39* pri klasifikácii, oceňovaní a vykazovaní finančných nástrojov. V roku 2018 *Európska poradná skupina pre finančné výkazníctvo - EFRAG* dokončila a predložila Európskej komisii (COM/2018/ 705) svoje odporúčania na schválenie používania *IFRS 9* spolu s *IFRS 4* než vstúpi do platnosti nový *IFRS 17*. Následne bol vydaný dokument s názvom *Uplatňovanie štandardu IFRS 9 Finančné nástroje s IFRS 4 Poistné zmluvy* (Nariadenie 2017/1988). Vzhľadom na riziko neželaných negatívnych dôsledkov pre európsku konkurencieschopnosť Európska komisia navrhla možnosť odkladu uplatňovania *IFRS 9* pre poisťovne čím

novelizovala stávajúci IFRS 4 o existujúce možnosti, ktoré možno použiť na riešenie dočasnej volatility vykazovaného výsledku hospodárenia. Novela zavádza dva prístupy:

1. *prístup prekrytím* – kedy sa dodatočné rozdiely, ktoré vznikli (ak sa IFRS 9 aplikuje skôr než nový štandard o poisťných zmluvách), vyňali zo zisku resp. straty a zaúčtovali sa do ostatného komplexného výsledku,
2. *prístup na báze odkladu* – uplatnenie dočasnej výnimky z aplikovania IFRS 9 až do roku 2022 a naďalej možnosť uplatňovať IAS 39.

Príloha (Nariadenie 2017/1988) mení niektoré odseky IFRS 4 týkajúce sa rozsahu pôsobnosti, vykazovania a oceňovania a ako aj prezentácie a zverejňovania informácií o finančných nástrojoch. Poisťovňa, ktorá sa rozhodne uplatňovať dočasnú výnimku z IFRS 9, zverejňuje informácie, ktoré používateľom účtovnej závierky umožnia:

- pochopiť, ako poisťovňa splnila podmienky na odklad a
- porovnať poisťovne, ktoré uplatňujú dočasnú výnimku, s účtovnými jednotkami uplatňujúcimi IFRS 9.

Čo poisťovne čaká implementovaním IFRS 9? Stanoviť pravidlá vykazovania finančných nástrojov, aby používatelia mohli spoľahlivo posúdiť výšku, načasovanie a neistotu budúcich peňažných tokov konkrétnej poisťovne. IFRS 9 stanovuje požiadavky na klasifikáciu a oceňovanie finančného majetku a finančných záväzkov, upravuje zabezpečovacie účtovníctvo a novinkou je *model očakávaných strát z úverov*. Podstatou zabezpečovacieho účtovníctva je eliminovať výkyvy výsledku hospodárenia, ktoré spôsobujú zisky a straty vznikajúce pri účtovaní derivátových obchodov, aby zmena reálnej hodnoty zabezpečovanej položky korelovala so zmenou reálnej hodnoty derivátu, ktorý slúži na jej zabezpečenie (Tumpach, 2014). Metódy zabezpečovacieho účtovníctva sú:

- metóda zabezpečenia reálnej hodnoty,
- metóda zabezpečenia peňažných tokov,
- metóda zabezpečenia čistej investície do zahraničnej jednotky.

Oceňovanie finančných nástrojov vychádza z dvoch oceňovacích základní (historickej ceny a reálnej hodnoty) a pre následné oceňovanie finančného majetku zavádza tri kategórie oceňovania v:

1. amortizovanej hodnote,
2. reálnej hodnote, so zaúčtovaním oceňovacích rozdielov vykázaných v rámci ostatného komplexného výsledku,
3. reálnej hodnote, so zaúčtovaním oceňovacích rozdielov do výsledku hospodárenia a vykázaných vo výkaze ziskov a strát.

Klasifikácia finančného majetku na účely oceňovania závisí od toho, ako účtovná jednotka získava úžitky z daného finančného majetku, tzn. vychádza z obchodného modelu, ktorý poisťovňa používa na riadenie finančného majetku, a z toho, či zmluvne dohodnuté peňažné toky majú charakter výhradne splátok istiny a úrokov (*test zmluvných peňažných tokov – SPPI test*). IFRS 9 vyžaduje, aby obchodný model nebol určený pre konkrétny finančný nástroj ale aby bol implementovaný na vyššej úrovni riadenia finančných nástrojov (IFRS 9, 2018). Obchodný model vyjadruje to, ako poisťovňa riadi svoj finančný majetok, aby generoval peňažné toky a vytváral hodnotu pre seba. Obchodný model teda určuje, či peňažné toky budú plynúť z inkasovania zmluvne dohodnutých peňažných tokov (aktíva držané do splatnosti), z predaja finančného majetku, alebo z oboch (aktíva držané do splatnosti, alebo na predaj). Z toho následne vychádza klasifikácia finančného majetku na účely oceňovania podľa IFRS 9.

1. Ak je dlhový nástroj držaný s cieľom inkasovať zmluvne dohodnuté peňažné toky, môže byť klasifikovaný v kategórii oceňovaný amortizovanou hodnotou, ak zároveň spĺňa požiadavku SPPI testu.
2. Dlhové nástroje spĺňajúce požiadavku SPPI testu, ktoré sú držané v portfóliu, v ktorom poisťovňa drží finančný majetok, aby inkasovala z neho plynúce peňažné toky, a portfóliu v ktorom finančný majetok predáva, môžu byť klasifikované ako vykazované v rámci ostatného komplexného výsledku.
3. Dlhové nástroje, ktoré negenerujú peňažné toky spĺňajúce SPPI test, musia byť oceňované ako vykazované v rámci výkazu ziskov a strát.

Manažmentu poisťovne však bude daná možnosť vykazovať zmeny reálnej hodnoty týchto finančných nástrojov v ostatnom komplexnom výsledku, za predpokladu, že nástroj nie je určený na obchodovanie, avšak toto rozhodnutie bude neodvolateľné. Ak je finančný nástroj určený na obchodovanie budú zmeny reálnej hodnoty vždy vykázané vo výsledku hospodárenia. Investície do akcií a obchodných podielov (majetkové finančné nástroje) sa vždy ocenia v reálnej hodnote nakoľko nespĺňajú SPPI test.

1. Majetkové finančné nástroje budú oceňované reálnou hodnotou so zaúčtovaním oceňovacích rozdielov vykázaných v rámci ostatného komplexného výsledku.
2. Majetkové finančné nástroje budú oceňované reálnou hodnotou so zaúčtovaním oceňovacích rozdielov vo výsledku hospodárenia vykázaných v rámci výkazu ziskov a strát (držané za účelom obchodovania).

IFRS 9 stanoví povinnosť vykázať efekty zmien vlastného úverového rizika, finančných záväzkov ocenených v reálnej hodnote, v ostatnom komplexnom výsledku. Ďalej zavádza nový model pre vykazovanie strát zo zníženia hodnoty tzv. *model očakávaných strát z úverov* (*Expected Credit Losses model – ECL model*), čo je nová metodika pre tvorbu opravných položiek k pohľadávkam. Hlavným cieľom metodiky je tvorba preventívnych opravných položiek ku všetkým typom pohľadávok, ktoré sa účtujú metódou efektívnej úrokovej miery (napr. investície do dlhových cenných papierov, pohľadávky z poskytnutých pôžičiek a úverov, pohľadávky z poskytnutých úverových rámcov a prísľubov, z lízingov podľa IFRS 16, pohľadávok z obchodného styku, zo splátkových predajov či z dlhodobých zmlúv s klientmi podľa IFRS 15). IFRS 9 týmto zavádza *trojstupňový prístup*, ktorý je založený na zmenách úverovej kvality finančného majetku už od jeho prvotného vykázania. Cieľom preventívnych opravných položiek k finančnému majetku (tvorených v momente prvotného zaúčtovania, napr. investície do dlhopisu alebo v momente poskytnutia úveru) je vykazovať ich skôr než dôjde k skutočnému kreditnému zlyhaniu dlžníka.

Záver

Aplikovanie IFRS 9 a IFRS 15 spolu s účinnosťou IFRS 17 prinesie v poisťovníam významné zmeny v klasifikácii, oceňovaní a vykazovaní finančných nástrojov v účtovnej závierke. V súčasnosti sú slovenské poisťovne vo fáze prípravy na ich používanie a vykonávajú rôzne analýzy na posúdenie vplyvov a súvislostí, aby bolo možné realizovať plán implementácie. Všetky slovenské poisťovne uplatnili tzv. *prístup na báze odkladu*, teda dočasnú výnimku z aplikovania IFRS 9 až do roku 2022 s tým, že naďalej uplatňujú IAS 39. Aplikácia týchto štandardov prinesie významné zmeny do medzinárodného účtovníctva a výkazníctva poisťovní, čo umožní používateľom analyzovať a porovnávať jednotlivé poisťovne na rovnakom základe.

Príslušnosť ku grantovej úlohe

Príspevok je výstupom z výskumného projektu: VEGA č. 1/0120/18 Moderné nástroje riadenia rizika v interných modeloch poisťovní v kontexte direktívy Solvency II.

Literárne zdroje a iné odkazy

Bischof, J., Ebert, M. (2014). IFRS 7 Zverejňovanie a vnímanie finančných nástrojov. In. *Schmalenbach Business Review*.vol. 3 zv. 66. pp. 276-308. On-line. Retrieved from: <https://doi.org/10.1007/BF03396908>

COM (2018) 705: Správa Komisie Európskeho parlamentu a Rady o činnosti Nadácie pre medzinárodné štandardy finančného výkazníctva, Európskej poradnej skupiny pre finančné výkazníctvo a Rady pre dohľad nad verejným záujmom v roku 2017. Retrieved from: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/SK/COM-2018-705-F1-SK-MAIN-PART-1.PDF>

Hornická, R. (2016). Accounting view of accruals and deferrals in particular categories of business entities. Registr.: Web of Science. In *Účetnictví a auditing v procesu světové harmonizace*, sborník. Praha: Nakladatelství Oeconomica, pp. 52-58.

IFRS 9 Financial instruments. IASB. 2018, Retrieved form: <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/ifrs-9-financial-instruments/>

- IFRS 17. *Insurance contracts*. IASB, 2017. Londýn: IFRS Foundation.
- Juhászová, Z., Domaracká, D. (2015). Premiums earned in the financial statements. In. *Financial management of firms and financial institutions, proceedings: 10th international scientific conference*. Ostrava: pp. 479-483.
- Mateášová, M. (2016) Capital stock in limited companies according to legislation in Slovakia. Registr.: Web of Science. In *Účetnictví a auditing v procesu světové harmonizace*, sborník. Praha: Nakladatelství Oeconomica, pp. 130-134.
- Mokošová, D. (2016). Effectiveness of international reporting. In. *International Scientific Conference on Accounting and Auditing in the Process of International Harmonization, proceedings*. Praha: pp. 142-146.
- Nariadenie Komisie (EÚ) 2017/1988, ktorým sa mení nariadenie (ES) č. 1126/2008, ktorým sa v súlade s nariadením Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1606/2002 prijímajú určité medzinárodné účtovné štandardy, pokiaľ ide o IFRS 4. Retrieved from: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017R1988&from=EN>
- Ondrušová, L., Parajka, B. (2014). The revaluation of assets and liabilities at fair value in merger. In. *International Scientific Conference on Managing and Modelling of Financial Risks, proceedings*. Ostrava: pp. 577-581.
- PWC (2017). *IFRS 17 predznamená novú epochu pre účtovanie o poistných zmluvách*. Retrieved from: <https://www.pwc.com/sk/sk/audit/assets/2017/ifrs-17-sk.pdf>
- Solvency II (2009). Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2009/138/ES o začatí vykonávania poistenia a zaistenia v aktuálnom znení.
- Tumpach, M. (2014). Zabezpečovacie účtovníctvo podľa novely IFRS 9. In *ÚAD*. Bratislava: Súvaha, 2014, 22(2), pp. 7-13.
- Tumpach, M., Máziková, K., Kuceková M. (2015). Boilerplate reporting used by Slovak IFRS submitters. registr.: Web of Science. In *Financial management of firms and financial institutions. International scientific conference, proceedings*. Ostrava: pp. 1334-1339 CD-ROM.